

राज्य माहिती आयोग
महाराष्ट्र

तिसरा वार्षिक अहवाल

कालावधी

दिनांक १ जानेवारी २००८ ते ३१ डिसेंबर २००८

माहितीचा अधिकार अधिनियम, २००५

अनुक्रमणिका

अनु क्र.	तपशील	पृष्ठ क्र.
०.१	प्रस्तावना	पाच
	प्रकरण १	
१	महाराष्ट्र आणि माहितीचा अधिकार	१
	प्रकरण २	
	सार्वजनिक प्राधिकरणाने केलेल्या कार्यवाहीबाबत	
२.१	माहितीचा अधिकार अधिनियम, २००५ च्या अंमलबजावणीबाबत सार्वजनिक प्राधिकरणाने केलेल्या कार्यवाहीबाबत	४
२.२	सार्वजनिक प्राधिकरणामध्ये पदनिर्देशित केलेले जन माहिती अधिकारी व अपिलीय अधिकारी	४
२.३	प्रशिक्षण	४
२.४	जनजागृतीबाबत.	४
	प्रकरण ३	
	सार्वजनिक प्राधिकरणाकडे माहिती दर्शविण्यासाठी प्राप्त झालेल्या अर्जाविषयी माहिती	
३.१	सार्वजनिक प्राधिकरणाकडे माहिती मिळणेसाठी प्राप्त झालेल्या अर्जाविषयी माहिती	५
३.२	अर्जदार यांना माहिती उपलब्ध करून दिलेबाबतची माहिती	५
३.३	अर्जदारांना उपलब्ध करून दिलेल्या माहितीपोटी जमा झालेली रक्कम	५
३.४	दारिद्र्य रेषेखालील लाभार्थ्यांची संख्या	६
	प्रकरण ४	
४.१	माहितीचा अधिकार कायदा, २००५ चे कलम १९ (३) अन्वये दाखल झालेली द्वितीय अपीले	७
४.२	माहितीचा अधिकार कायदा, २००५ चे कलम १८ अन्वये दाखल झालेले तक्रार अर्ज	७
४.३	माहितीचा अधिकार अधिनियम, २००५ मधील तरतुदीनुसार कार्यवाही न केलेल्या जन माहिती अधिकारी यांना केलेली शास्ती	७
	प्रकरण ५	
५.१	माहितीचा अधिकार अधिनियम, २००५ ची सार्वजनिक प्राधिकरणाकडून प्रभावी अंमलबजावणीसाठी केलेल्या शिफारशी	८
	परिशिष्ट १	
विवरणपत्र क्र. १	जन माहिती अधिकारी व अपिलीय प्राधिकारी यांची मंत्रालय विभागनिहाय माहिती	१२
विवरणपत्र क्र. २	जन माहिती अधिकाऱ्याकडे माहितीसाठी प्राप्त झालेल्या माहिती अर्जांचा एकत्रित गोषवारा दर्शविणारे विवरणपत्र	१४
विवरणपत्र क्र. २ अ	खुद्द मंत्रालयीन विभागात प्राप्त झालेल्या माहिती अर्जांचा तपशील दर्शविणारे विवरणपत्र	१६
विवरणपत्र क्र. २ ब	संचालनालय / आयुक्तालय तसेच विभागीय स्तरावरील कार्यालयात प्राप्त झालेल्या माहिती अर्जांचा तपशील दर्शविणारे विवरणपत्र	१८

अनु क्र.	तपशील	पृष्ठ क्र.
विवरणपत्र क्र. २ क	जिल्हास्तरीय कार्यालयात प्राप्त झालेल्या माहिती अर्जांचे जिल्हावार तपशील दर्शविणारे विवरणपत्र	२०
विवरणपत्र क्र. २ ड	महानगरपालिका स्तरावर प्राप्त झालेल्या माहिती अर्जांचा तपशील दर्शविणारे विवरणपत्र	२२
विवरणपत्र क्र. २ ई	महामंडळांच्या स्तरावर प्राप्त झालेल्या अर्जांचा तपशील दर्शविणारे विवरणपत्र	२४
विवरणपत्र क्र. ३	अपिलीय प्राधिका-यांकडे प्राप्त झालेल्या अपीलावर करण्यात आलेल्या कार्यवाहीची माहिती	२६
विवरणपत्र क्र. ४	आयोगाचे एकूण कामकाज	२८
विवरणपत्र क्र. ४ अ	कलम १९(३) अन्वये प्राप्त झालेल्या व्दितीय अपीलांची माहिती दर्शविणारे विवरणपत्र	२९
विवरणपत्र क्र. ४ ब	कलम १८ अन्वये प्राप्त झालेल्या तक्रारींची माहिती दर्शविणारे विवरणपत्र	३०
विवरणपत्र क्र. ४ क	आयोगाकडे प्राप्त झालेल्या इतर अर्जांची माहिती दर्शविणारे विवरणपत्र	३१
विवरणपत्र क्र. ५	जन माहिती अधिका-यांना लादलेल्या शास्तीबाबतचे एकत्रित विवरणपत्र	३२
विवरणपत्र क्र. ६	राज्य मुख्य माहिती आयुक्त व राज्य माहिती आयुक्त यांच्या नियुक्तीची माहिती	३३

प्रस्तावना

केंद्र सरकारचा माहितीचा अधिकार अधिनियम, २००५ हा देशामध्ये १२ ऑक्टोबर २००५ पासून लागू करण्यात आला. म्हणजेच या कायद्याची अंमलबजावणी सुरु होवून सव्या तीन वर्षांपेक्षा जास्त कालावधी आता लोटलेला आहे. महाराष्ट्र राज्यात राज्याचा स्वतःचा माहिती अधिकाराचा कायदा ऑगस्ट २००३ सालापासून होता व त्यामुळे या राज्यातील जनतेने अशा कायद्याचे महत्त्व व परिणामकारकता ही आधीच जाणलेली होती. महाराष्ट्र राज्याच्या कायद्याच्या तरतुदीचा सर्वत्र प्रशंसा केली गेली होती व याचा परिणाम म्हणून की काय केंद्र सरकारच्या कायद्यामध्ये महाराष्ट्र सरकारच्या कायद्याच्या ब-याच तरतुदी जशाच्या तशा घेतलेल्या आहेत.

मा. अण्णा हजारे यांनी राज्यसरकारने अशा पद्धतीचा कायदा करावा यासाठी नेटाने केलेले प्रयत्न, राज्याचा व केंद्राचा कायदा लागू झाल्यानंतर त्यांनी केलेले राज्यव्यापी दौरे याचाही माहितीचा अधिकाराच्या अंमलबजावणीवर विलक्षण प्रभाव पडलेला आहे व त्यामुळेही महाराष्ट्रातील जनतेचा केंद्रिय कायद्याला मिळालेला प्रतिसाद हा प्रचंड असाच आहे.

सन २००६ साली १,२३,००० अर्ज, सन २००७ साली ३,१६,००० अर्ज व सन २००८ साली ४,१६,०९० अर्ज या राज्यामध्ये प्राप्त झालेले आहेत. देशातील मोठ्या राज्यामध्ये सुद्धा एक लाखापेक्षा कमी अर्ज येतात. आंतरराष्ट्रीय क्षेत्रात ब्रिटनमध्ये ६०,००० व मेक्सिको मध्ये ९४,००० अशी अर्जांची संख्या पाहता किंवा केंद्र सरकारकडे अंदाजे अडीच लाख अर्जांची संख्या पाहता महाराष्ट्रीय जनतेने या कायद्याला दिलेला प्रतिसाद हा विलक्षण वाटतो.

जनतेच्या जिद्दाळ्याच्या प्रश्नांचा या कायद्याच्या उपयोगातून माहिती करून घेवून योग्य त्या व्यासपीठावर उहापोह करणे, अन्यायाचा प्रतिकार करणे, भ्रष्टाचाराला शह देणे व शासकीय कर्मचा-यांचे त्यांच्या कामात उत्तरदायित्व वाढविणे व एकूण शासकीय कामकाजाची पारदर्शकता वाढविणे अशा अनेक बाबी या कायद्याच्या उपयोगाने साध्य झालेल्या आहेत असे दिसून येत आहे.

अनेक तरुणांनी माहितीचा अधिकाराची चळवळ व्यापक व्हावी म्हणून जसे स्वतःला झोकून दिलेले आहे त्याचप्रमाणे साठीपलिकडील अनेक व्यक्तीही तेवढ्याच जोमाने माहितीच्या अधिकाराचा प्रसार करतांना दिसून येतात. आणि विशेष आनंदाची गोष्ट म्हणजे महाराष्ट्र शासनाच्या सर्व कर्मचारी व अधिकारी संघटनांनी या कायद्याला त्यांचा पाठींबा जाहीर करून त्यांच्या सर्व सभासदांनी या कायद्याच्या माध्यमातून जास्तीत जास्त माहिती जनतेला देण्याचे आवाहनही केलेले आहे. जनतेचा परिपूर्ण पाठींबा मिळण्यास या सर्व बाबी उपयुक्त ठरल्या आहेत असे मला वाटते.

महाराष्ट्र हे देशातील एकमेव असे राज्य आहे की, ज्या ठिकाणी माहिती आयोगाची खंडपीठे ही विभागीय पातळीवर निर्माण करण्यात आलेली आहेत. बृहन्मुंबई, कोकण, पुणे, औरंगाबाद, नागपूर येथे ही खंडपीठे होतीच. २००८ सालच्या अखेरीस अमरावती येथे खंडपीठ निर्माण करून त्याठिकाणी माहिती आयुक्तांची नेमणूक दि. २४ डिसेंबर २००८ रोजी झालेली आहे. आता फक्त नाशिक या विभागीय मुख्यालयां आयोगाचे खंडपीठ निर्माण होणे बाकी आहे व ते लवकरच होईल अशी मला आशा वाटते.

विभागीय मुख्यालयांसाठी खंडपीठे निर्माण झाल्यामुळे आयोगाचे कामकाज हे जनतेच्या जास्त जवळ पोचले. त्याचप्रमाणे या आयोगाच्या माहिती आयुक्तांनी केवळ विभागीय मुख्यालयांचे अपीले न ऐकता जिल्हापर्यंत पोचून त्याठिकाणी अपीले ऐकण्याचा उपक्रम हाती घेतला. त्यामुळे जिल्हातील जनतेला सुद्धा “आयोग आपल्या द्वारी” आल्याचा प्रत्यय आला. अर्जांच्या वाढत्या संख्येचे हेही एक कारण आहे असे मला वाटते.

असे जरी असले तरी ज्या प्रमाणामध्ये या अधिनियमाचा फायदा दारिद्र्यरेषेखालील व्यक्तींनी व महिलांनी घ्यायला पाहिजे त्या प्रमाणात त्यांच्याकडून घेतला गेलेला नाही असे दिसून येते. दारिद्र्यरेषेखालील व्यक्तींना तर मोफत माहिती

घेण्याची तरतूद या कायद्यात केलेली आहे. त्यामुळे यापुढील प्रशिक्षण कार्यक्रमांमध्ये या घटकावर विशेष भर द्यावयास हवा. त्याचप्रमाणे अनुसूचित जाती, जमाती, विमुक्त व भटक्या जमाती, इतर मागासवर्गीय तसेच अल्पसंख्यांक यांना माहितीचा अधिकार अधिनियमाची माहिती प्रकर्षाने करून द्यावी लागणार आहे. ग्रामपंचायती, नगरपरिषदा, महानगरपालिका, पंचायती समित्या व जिल्हापरिषदा तसेच सामाजिक न्यायविभाग यांनी याबाबतीत अहमहमिकेने कार्य करावे अशी आयोगाची अपेक्षा आहे.

सन २००७ साली आयोगाने ३६११ अपीले व तक्रारी यांच्याबाबतीत निर्णय दिला होता. हिच संख्या सन २००८ साली १५०२६ च्या वर पोचलेली आहे. व्हिडीओ कॉन्फरन्सींगद्वारा अपीलांची सुनावणी करण्याचा उपक्रमहि आयोगाने सुरु केलेला आहे.

माहितीच्या अधिकाराच्या प्रभावी अंमलबजावणीसाठी आयोगाची कार्यालये सक्षम करण्यासाठी तसेच प्रशिक्षण देण्यासाठी यावर्षी केंद्रसरकारने सुद्धा राज्यसरकाराबरोबरच बजेटमध्ये तरतूद केलेली आहे व त्यानुसार ३० लाख रुपयांची तरतूद महाराष्ट्र राज्य माहिती आयोगाला मिळालेली आहे. याचा विनियोग प्रशिक्षण, कामकाजाचे आधुनिकीकरण, व्हिडीओ कॉन्फरन्सींगच्या सोयी यासाठी करण्यात येत आहे. अधिकारी/कर्मचारी/ नागरिक यांच्या प्रशिक्षणाचा फार मोठा व्यापक कार्यक्रम हा यशदा मार्फत व इतर स्वयंसेवी संस्थांमार्फत हाती घेण्यात आलेला आहे.

कायद्याची परिणामकारकता वाढविण्यासाठी योग्य त्या दर्जाच्या अधिका-यांची जन माहिती अधिकारी म्हणून नेमणूक होणे आवश्यक आहे. अर्जांची संख्या वाढल्याबरोबर त्यांचा निपटारा करण्यासाठी जन माहिती अधिकारी पदाचा कार्यभार हा अत्यंत कनिष्ठ अधिका-यांकडे सोपविला गेला. त्यांचा आढावा घेऊन योग्य दर्जाच्या अधिका-यांकडे ते काम सोपविणे आवश्यक आहे असे शासनाच्या निदर्शनास आणून देण्यात आलेले आहे. त्याचप्रमाणे प्रथम अपिलीय अधिकारी यांनी आपली जबाबदारी मुदतीत व समर्थपणे सांभाळल्यास आयोगाकडे येणारी अपीले कमी होवू शकतील. तेव्हा अनुभवी, सामाजिक बांधिलकी असणा-या अधिका-यांची प्रथम अपिलीय अधिकारी म्हणून नियुक्ती करून व ते आपले कामकाज चोख करीत आहेत याची विभागप्रमुखांनी जर खात्री करून घेतली तर या कायद्याची अंमलबजावणीही आणखीन जास्त चांगल्या रितीने होईल असे मला वाटते.

दिनांक १ जानेवारी २००८ ते ३१ डिसेंबर २००८ या कालावधीचा माहितीचा अधिकार अधिनियम, २००५ च्या अंमलबजावणीचा अहवाल सादर करण्यास मला आनंद होत आहे.

डॉ. सुरेश विनायकराव जोशी

मुख्य माहिती आयुक्त,

महाराष्ट्र राज्य.

प्रकरण १

महाराष्ट्र आणि माहितीचा अधिकार

माहितीचा अधिकार अधिनियम, २००५ अंमलात आल्याला तीन वर्षे होउन गेली आहेत. हळू हळू कायद्याचा प्रसार व प्रचार वाढत असल्यामुळे महाराष्ट्रात या कायदानुसार अर्ज, प्रथम अपील व राज्य माहिती आयोगाकडे अपील करणाऱ्यांचे प्रमाणही वाढत आहे. या सर्वांचे प्रमाण लक्षात घेतले तर महाराष्ट्र हे या कायद्याच्या वापराबाबत देशात प्रथम क्रमांकाचे राज्य ठरावे. महाराष्ट्रात गेल्या वर्षात विविध खात्यांकडे आलेले ४१६०९० लाख अर्ज, २८०३८ प्रथम अपिले व आयोगाकडे १४९२८ अपिले, २५३८ तक्रारी ही आकडेवारी पाहता हे स्पष्ट होईल.

नागरिकांची सोय लक्षात घऊन महसुली विभागांच्या पातळीवर आयोगाची खंडपीठे निर्माण करणारे महाराष्ट्र हे देशातील पहिले व अद्याप तरी एकमेव राज्य आहे. यापूर्वी महाराष्ट्रात राज्य मुख्य माहिती आयुक्त डॉ. सुरेश जोशी (दिनांक १२ ऑक्टोबर २००५) व राज्य माहिती आयुक्त, नागपूर श्री. विलास भागवत पाटील (दिनांक २७ डिसेंबर २००६), राज्य माहिती आयुक्त, मराठवाडा/नाशिक श्री. विजय बोसगे (दिनांक २७ डिसेंबर २००६), राज्य माहिती आयुक्त, पुणे विभाग, पुणे श्री. विजय कुवळेकर (दिनांक ०८ फेब्रुवारी २००७), राज्य माहिती आयुक्त, कोकण विभाग श्री. नवीनकुमार (दिनांक ०१ मार्च २००८) व राज्य माहिती आयुक्त, मुंबई श्री. रामानंद तिवारी (दिनांक ०१ मार्च २००८) अशा पाच माहिती आयुक्तांची नियुक्ती करण्यात आली आहे. गेल्या वर्षाच्या शेवटी अमरावती खंडपीठासाठी अॅड. भास्कर त्रि. पाटील यांची राज्य माहिती आयुक्त म्हणून नियुक्ती करण्यात आली असून त्यांचा शपथविधी दिनांक २४ डिसेंबर २००८ रोजी पार पडला.

महाराष्ट्रात आजमितीला १४२७३ अपिले प्रलंबित असून त्यात पुणे व मराठवाडा या विभागात दाखल होणाऱ्या अपिलांची संख्या मोठी आहे. इतर राज्यात व केंद्रीय आयोगामध्ये सुरवातीपासूनच ४-५ आयुक्तांच्या नेमणूका झाल्या. काही राज्यात तर ही संख्या ९-१० पर्यंत गेली. पण महाराष्ट्रात दिड वर्षानंतर तीन व त्यानंतर एक वर्षाने दोन आयुक्त व त्या नंतरच्या वर्षात एक आयुक्त नेमण्यात आले. कर्मचारीवर्ग व कार्यालयीन सुविधांची अपुरी उपलब्धता, तसेच जन माहिती अधिकारी, प्रथम अपिलीय प्राधिकारी यांच्या स्तरावरील निर्णय प्रक्रियेतील अद्यापही जाणवणाऱ्या उणिवा या सर्वांच्या परिणामी प्रलंबित अपिलांचे प्रमाण मोठे राहिले. तसेच एकाच अर्जात अनेक मुद्द्यांची माहिती मागणे व एकाच व्यक्तीने सातत्याने व मोठ्या प्रमाणावर अर्ज व अपिले करणे याचाही प्रलंबित अपिलांमध्ये मोठा वाटा आहे. (काही ठिकाणी एकाच व्यक्तीची दोनशेहून जास्त अपिले असण्याची उदाहरणे आहेत.) “ काही विविक्षित काळासाठी तरी राज्य माहिती आयुक्तांची संख्या वाढविणे जसे आवश्यक आहे तसेच जन माहिती अधिकारी व प्रथम अपिलीय प्राधिकारी या स्तरावरही अधिक गतिमानता व कार्यक्षमता येणे आवश्यक आहे, असे अनुभवातून लक्षात येत असल्याचे ” आयोगाने सन २००७ मध्ये सादर केलेल्या दुसऱ्या वार्षिक अहवालात नमूद केले होते, ती स्थिती आजही कायम आहे.

माहिती अधिकाराचा केंद्रीय कायदा अस्तित्वात येण्याच्या जवळजवळ दोन वर्षे आधीपासून महाराष्ट्राने तसा कायदा केला होता. या कायद्याचा प्रचार व प्रसार तेव्हापासून होत असल्यामुळे महाराष्ट्रात तुलनेने व्यापक जनजागृती झालेली आहे, त्यामुळे विविध विभागांमध्ये छोट्या खेड्यापासून महानगरापर्यंत व निरक्षर नागरिकांपासून उच्च शिक्षितांपर्यंत माहितीची मागणी करण्याचे व त्या अनुषंगाने प्रथम व द्वितीय अपिले दाखल करण्याचे प्रमाण मोठे आहे. सरकारदरबारी विविध पातळ्यांवर अनेक प्रश्न वर्षानुवर्षे प्रलंबित असल्यामुळे ती मार्गी लावणे, एखाद्या योजनेच्या अंमलबजावणीतील भ्रष्टाचार उघड करणे येथपासून ७/१२ च्या उताऱ्यावर बेकायदेशीरपणे केलेल्या नोंदीना वाचा फोडण्यापर्यंत विविध कारणांसाठी या कायद्याचा वापर केला जात असल्याचे दिसते. त्या तुलनेने सार्वजनिक हिताचे व व्यापक स्वरूपाचे विषय मांडण्यासाठी होणाऱ्या प्रयत्नांचे प्रमाण कमी आहे, वैयक्तिक स्वरूपाच्या विषयांचे प्रमाण अधिक आहे. मात्र असे असले तरी माहितीचा

अधिकारअधिनियम, २००५ मध्ये अभिप्रेत असलेली सार्वजनिक कारभारातील पारदर्शकता लक्षात घेता अशा विषयाची नियमानुसार देय असलेली माहिती तीस दिवसांच्या विहित मुदतीत दिली गेली पाहिजे, तसेच त्याविरुद्ध होणाऱ्या प्रथम अपिलाचा निर्णय ३० दिवसांच्या मुदतीत करणे कायद्याने बंधनकारक आहे. परंतु जन माहिती अधिकाऱ्यांच्या पातळीवर ३० दिवसांच्या मुदतीत माहिती/उत्तर देण्याचे प्रमाण अद्यापही समाधानकारक नाही. प्रथम अपिलाच्या निर्णयाबाबत ३० दिवसांच्या बंधनाने पालन अपिलीय प्राधिकारी करित नसल्याचे मोठ्या प्रमाणात दिसत आहे. तसेच वरिष्ठ पातळीवरील अधिकाऱ्यांनी अपिलीय प्राधिकारी म्हणून काम करण्याचे प्रमाण प्रारंभाच्या काळापेक्षा कमी झाले आहे, असे आयोगाच्या दुसऱ्यावार्षिक अहवालात नमूद केले होते. गेल्या वर्षभरात यात सुधारणा झालेली नाही, उलट जन माहिती अधिकारी व अपिलीय प्राधिकारी म्हणून अधिकाधिक कनिष्ठ कर्मचाऱ्यांकडे काम सोपविण्याचे प्रमाण वाढत आहे, ही चिंतेची बाब आहे. अशा स्वरूपाचे विकेंद्रिकरण माहितीचा अधिकार अधिनियम, २००५ च्या परिणामकारक अंमलबजावणीच्या दृष्टीने मारक ठरते आहे, असे आयोगाच्या निदर्शनास येत आहे. अपिलीय प्राधिकाऱ्यांनी दिलेल्या निर्णयाची अंमलबजावणी करून घेण्याची जबाबदारीही अपिलीय प्राधिकारी फारशी पार पाडत नाहीत, असेही आयोगाच्या निदर्शनास येत आहे. तसेच माहितीचा अधिकार अधिनियम, २००५ च्या कलम ४ अन्वये १७ विषयांची माहिती सर्व सार्वजनिक प्राधिकरणांनी स्वयंस्फूर्तीने जाहीर करणे आवश्यक असून त्यासाठी कायदा अस्तित्वात आला तेव्हाच (दि.१२ ऑक्टोबर २००५) १२० दिवसांची मुदत देण्यात आली होती. यातील काही माहिती स्थायी स्वरूपाची व निर्णय, धोरणे, निविदा प्रक्रिया आदि स्वरूपाची माहिती त्या त्या वेळी अद्ययावत करून प्रकट करण्याची आहे. मात्र बहुसंख्य सार्वजनिक प्राधिकरणांनी याबाबत काटेकोरपणे अंमलबजावणी केलेली नाही. कायद्याला तीन वर्षे झाल्यानंतरही ही परिस्थिती दिसून येते. याबाबत शासकीय पातळीवर कठोर उपाययोजना करण्याची आवश्यकता आयोगाच्या दुसऱ्या वार्षिक अहवालात नमूद केलेली होती, परंतु अशा प्रकारची उपाययोजना शासनाकडून झाल्याचे दिसून येत नाही.

वरील सर्व बाबी लक्षात घेता जन माहिती अधिकारी व अपिलीय प्राधिकारी यांच्या पातळीवर कायद्याचे काटेकोर पालन होणे, कलम ४ ची पूर्णपणे अंमलबजावणी होणे या बाबींची पूर्तता होत नसल्यामुळे अधिकाऱ्यांचे व आयोगाकडील अपिलांचे प्रमाण वाढण्यात त्याची परिणती होत आहे. याची दाखल घेउन संबंधित कर्मचारी व अधिकारी यांच्याबाबत शासनाने कडक उपाययोजना करणे आवश्यक आहे, तसेच आयोगालाही तशी पावले उचलावी लागतील.

माहितीच्या अधिकारात मिळालेल्या माहितीमुळे सार्वजनिक हिताचे प्रश्न मांडले गेले किंवा गैरप्रकार उजेडात आले अथवा व्यक्तिगत प्रश्न मार्गी लागले अशी उदाहरणे आहेत, त्याचप्रमाणे या कायद्याखाली येत नसलेल्या प्रशासकीय कार्यवाहीच्या मागण्या केल्या जाण्याचीही उदाहरणे आहेत. माहितीच्या अधिकारातील अर्ज अथवा अपील म्हणून त्याची दाखल घेताना त्या त्या पातळीवर स्पष्ट निर्णय दिला गेल्यास पुढील प्रक्रियेबाबत नागरिकांना सोयीचे होईल. तसेच अकारण अर्ज / अपील 'पुढे' पाठविणे यातून सर्व यंत्रणावर पडणारा ताणही टळेल. अशा ताणाबरोबरच त्रास देण्यासाठी किंवा दबावाने काही कामे करून घेण्यासाठी किंवा काहीतरी लाभ मिळविण्यासाठी माहितीच्या अधिकाराचा वापर केला जात असल्याच्या तक्रारी येत असल्याचे, दारिद्र्यरेषेखालील व्यक्तींना माहिती देण्याबाबत असलेल्या सवलतीचा गैरफायदा घेण्याचेही प्रकार आढळत असल्याचे आयोगाच्या दुसऱ्या वार्षिक अहवालात म्हटले होते. या दोन्ही संदर्भात गेल्या वर्षभरात तक्रारी वाढत आहेत, ही या कायद्याच्या यशस्वीतेच्या दृष्टीने चिंतेची बाब आहे. कर्मचारी-अधिकारी, स्वयंसेवी संस्था व जागरूक नागरिक यांनी अशा प्रकारांना आळा घालण्याबाबत प्रयत्न करणे आवश्यक आहे. आयोगाने या अनुषंगाने शासनाला केलेल्या सूचनांची अंमलबजावणी अद्याप झालेली नाही. ती होणे आवश्यक आहे.

नागरिकांच्या वाढत्या अपेक्षा लक्षात घेता या सर्व बाबतीत तत्परता व यंत्रणांमध्ये अधिक तत्परतेने व भरघोस पाठबळ मिळणे आवश्यक आहे. पुरेसे व वेळेत अनुदान न मिळाल्यामुळे कार्यालयीन कामही चालविणे कठीण होत असल्याच्या खंडपीठांच्या तक्रार पाहता शासनाने अशी पावले उचलण्याची गरज स्पष्ट होते.

अपिलांचा निर्णय देण्याबरोबरच या कायद्याच्या प्रशिक्षण व प्रसाराबाबत आयोग लक्ष घालत आहे. सार्वजनिक कार्यक्रमांमधून अनुभव व अपेक्षा मांडण्याबरोबरच आवश्यक तेथे प्रशिक्षणाबाबतच्या सूचना आयोगातर्फे केल्या जातात. सरकारी आस्थापनांमधील जन माहिती अधिकारी व अपिलीय प्राधिकारी यांना प्रशिक्षण देण्याचे काम ' यशदा ' तर्फे केले जाते. मात्र तीन वर्षे प्रशिक्षण होऊनही अद्याप सर्व सरकारी कर्मचारी व अधिकारी यांच्यापर्यंत कायद्याबाबतची पूर्ण जणीव पोहोचलेली दिसत नाही. जनतेत व्यापक जागृती असली तरी सामान्यातल्या सामान्य माणसांपर्यंत हा कायदा पूर्णपणे पोहोचला आहे असे म्हणता येणार नाही, हे विविध सर्वेक्षणांच्या निष्कर्षातून दिसून येते. जन माहिती अधिकारी, अपिलीय प्राधिकारी, तसेच नागरिक यांच्यामध्ये या कायद्याविषयी जागृती करण्याकरिता कार्यशाळांसाठी केंद्र शासनातर्फे राज्य माहिती आयोगाला रु.३ लाख ५० हजार इतके अनुदान मंजूर करण्यात आले आहे. ' यशदा ' च्या माध्यमातून अशा कार्यशाळा आता प्रत्येक खंडपीठाच्या कक्षेमध्ये स्थानिक गरजा लक्षात घेऊन आयोजित करण्यात येणार आहेत.

प्रकरण क्रमांक २

सार्वजनिक प्राधिकरणाने केलेल्या कार्यवाहीबाबत

२.१ माहितीचा अधिकार अधिनियम, २००५ चे कलम ३ अन्वये सर्व नागरिकांना अधिनियमाच्या तरतुदीना अधीन राहून माहितीचा अधिकार आहे. सार्वजनिक प्राधिकरणाकडून या तरतुदीची परिपूर्तता होण्यासाठी सार्वजनिक प्राधिकरणावर अधिनियमातील कलम ४ अन्वये आबंधने निश्चित केलेली आहेत.

सर्व सार्वजनिक प्राधिकरणे माहिती सुलभ रीतीने मिळण्यासाठी त्यांच्याकडील सर्व अभिलेख योग्य रितीने सूचीबद्ध करतील व त्याची निर्देशसूची तयार करतील व ज्याचे संगणकीकरण करणे योग्य आहे अशा सर्व अभिलेखांचे संगणकीकरण करणे आवश्यक आहे.

हा अधिनियम अधिनियमित झाल्यापासून १२० दिवसांच्या आतमध्ये राज्यातील सर्व विभागांच्या अंतर्गत असलेल्या सर्व सार्वजनिक प्राधिकरणांनी अधिनियमानुसार विहित केलेल्या १७ नमुन्यांमध्ये माहिती प्रसिध्द केली आहे. त्यानुसार प्रत्येक सार्वजनिक प्राधिकरणाची रचना, प्रक्रिया, कर्तव्ये, त्या प्राधिकरणांचे अधिकारी व कर्मचारी यांचे अधिकार, कर्तव्ये, निर्णय घेण्याच्या प्रक्रियेत उत्तरदायित्वप्रणाली निश्चित करण्यात आलेली मानके या सर्व बाबींचा समावेश झालेला आहे.

२.२ माहितीचा अधिकार अधिनियम, २००५ चे कलम ५ अन्वये राज्यातील सर्व सार्वजनिक प्राधिकरणांनी या अधिनियमान्वये माहिती मिळण्याची चिंनंती करणाऱ्या व्यक्तींना माहिती देण्यासाठी त्यांच्या अखत्यारितील सर्व प्रशासकीय कार्यालयांमध्ये राज्य जन माहिती अधिकारी पदनिर्देशित करणे आवश्यक होते. त्यानुसार एकूण ५४३४३ राज्य जन माहिती अधिकारी यांना निर्देशित केलेले आहे व त्यांना सहाय्य करण्यासाठी सहाय्यक जन माहिती अधिकारी म्हणून ३७,१३३ पदे निर्देशित केलेली आहेत.

राज्य जन माहिती अधिकारी यांनी या अधिनियमाच्या तरतुदीतील प्राप्त झालेल्या अर्जावरती केलेल्या कार्यवाहीने समाधान न झाल्यास कलम १९ (१) अन्वये प्रथम अपील दाखल करण्याची तरतूद आहे. त्यासाठी प्रथम अपिलीय अधिकारी म्हणून सार्वजनिक प्राधिकरणांनी एकूण ११,६४५ पदे निर्देशित केलेली आहेत.

२.३ माहितीचा अधिकार अधिनियम, २००५ मधील तरतुदींची प्रभावी अंमलबजावणी व्हावी याकरिता महाराष्ट्र शासनाने राज्यातील विविध विभागांवर कार्यालयातील सहाय्यक राज्य जन माहिती अधिकारी, राज्य जन माहिती अधिकारी व अपिलीय अधिकारी यांना प्रशिक्षण देण्यासाठी यशवंतराव चव्हाण विकास प्रशासन प्रबोधिनी (यशदा, पुणे), पुणे या संस्थेवर सुरुवातीपासूनच जबाबदारी सोपविली आहे.

२.४ यशवंतराव चव्हाण विकास प्रशासन प्रबोधिनी या संस्थेने माहितीचा अधिकार अधिनियम, २००५ च्या अंमलबजावणीसाठी विविध संस्था, स्वयंसेवी संस्था, शासकीय कार्यालये व या कायद्यांतर्गत येणाऱ्या सर्व सार्वजनिक प्राधिकरणातील संबंधित व्यक्तींना प्रशिक्षणाची व्यापक मोहीम हाती घेतली होती व नागरिकांना या कायद्याचे प्रबोधन व्हावे, जागरूकता निर्माण व्हावी यासाठी केलेले प्रयत्न हे प्रशंसनीय आहेत.

राज्य शासनातील जिल्हा पातळीपर्यंत जाऊन त्या जिल्हातील अधिकाऱ्यांना प्रशिक्षण दिलेले आहे व त्या अधिकाऱ्यांनी त्यांच्या संबंधित विभागाच्या कार्यालयांच्या इतर जन माहिती अधिकारी व अपिलीय अधिकारी यांना प्रशिक्षण दिलेले आहे.

प्रकरण क्रमांक - ३

सार्वजनिक प्राधिकरणाकडे माहिती मिळण्यासाठी प्राप्त झालेल्या अर्जाविषयी माहिती.

३.१ माहितीचा अधिकार अधिनियम, २००५ चे कलम ६ च्या पोटकलम १ अन्वये नागरिकांचे माहिती मिळविण्यासाठीचे अर्ज राज्यातील सार्वजनिक प्राधिकरणांच्या राज्य जन माहिती अधिकारी यांच्या नांवे सन २००८ यावर्षी एकूण ४,१६,०९० एवढे अर्ज प्राप्त झाले. तसेच सन २००७ या वर्ष अखेरीस ५०,०६४ अर्ज प्रलंबित होते. अशा प्रकारे एकूण ४,६६,१५४ अर्जांवर सन २००८ मध्ये माहिती देणे अपेक्षित होते. २००८ साली प्राप्त झालेल्या अर्जात माहितीचा अधिकार कायद्यामधील तरतुदीनुसार सार्वजनिक प्राधिकरणांकडे अर्ज करण्याचा कल हा नगर विकास विभागाच्या अखत्यारितील सार्वजनिक प्राधिकरणाकडे सर्वात जास्त होता. त्या विभागाकडे १,०४,७६६ अर्ज प्राप्त झाले होते. सर्वात जास्त अर्ज प्राप्त झालेल्या दहा विभागांची आकडेवारी पुढीलप्रमाणे आहे :—

अ.क्र.	विभागाचे नाव	२००८ सालात प्राप्त झालेल्या अर्जांची संख्या	
१	नगर विकास विभाग	१,०४,७६६	
२	महसूल विभाग	७०,४१९	~~७०,४१९~~
३	गृह विभाग	४५,३६३	
४	ग्रामविकास विभाग व पंचायतराज विभाग	३८,२५३	४४,७२०
५	शालेय शिक्षण विभाग	१३,८४९	
६	सार्वजनिक बांधकाम विभाग	१३,६०२	१०,२२५
७	उद्योग विभाग	१३,७०६	३,०२६
८	सहकार, पणन व वस्त्रोद्योग विभाग	१३,०२६	५३,१००
९	गृहनिर्माण विभाग	१२,०६३	५०,१६३
१०	वन विभाग	९,६७६	१०,११०
	एकूण	३,३४,७२३	

अर्जदार यांना माहिती उपलब्ध करून दिलेबाबतची माहिती

३.२ २००८ सालात ४,१६,०९० अर्ज प्राप्त झालेत व ३,९७,६६२ अर्ज करणाऱ्या व्यक्तींना मागितलेली माहिती उपलब्ध करून देण्यात आलेली आहे. नगर विकास विभागाने अहवाल वर्षात निकाली काढलेल्या १,०५,९६३ अर्जांपैकी १,०४,८३१ अर्जांमध्ये माहिती उपलब्ध करून दिलेली आहे. महसूल विभागाने निकाली काढलेल्या ६९,६९८ अर्जांपैकी ६७,३१७ अर्जांमध्ये माहिती उपलब्ध करून देण्यात आलेली आहे. गृह विभागाने ४४,४१० अर्जांपैकी ४२,७०४ अर्जांमध्ये माहिती उपलब्ध करून दिली आहे. ग्राम विकास विभागाने निकाली काढलेल्या ३७,१५६ अर्जांपैकी ३६,८९३ अर्जांमध्ये माहिती उपलब्ध करून दिलेली आहे. यावरून असे स्पष्ट होते की, सार्वजनिक प्राधिकरणांतील राज्य जन माहिती अधिकाऱ्याकडून जास्तीत जास्त नागरिकांना माहिती उपलब्ध करून दिलेली आहे.

अर्जदारांना उपलब्ध करून दिलेल्या माहितीपोटी जमा झालेली रक्कम

३.३ राज्य जन माहिती अधिकारी यांच्याकडून अर्जदार यांना उपलब्ध करून दिलेल्या माहितीपोटी दारिद्र्य रेषेखालील अर्ज वगळून एकूण ७८,६७,७८९/- रुपये जमा झालेले आहेत. त्यापैकी रुपये ३३,१९,१९६/- नगर विकास विभाग, रुपये

१२,२०,८१३/- महसूल विभाग, रुपये ३,९६,६३८/- सार्वजनिक बांधकाम विभाग, रुपये ५,७९,८५२/- गृह विभाग, रुपये २,२४, १९४/- ग्राम विकास, रुपये २,२९,५२२/- जलसंपदा विभाग रुपये ३,९६,५५४/- गृह निर्माण विभागाने दिलेल्या माहितीपोटी अशी रक्कम जमा झाली आहे.

३.४ माहितीचा अधिकार अधिनियम, २००५ मधील कलम ७(५) खालील परंतुक अन्वये ज्या व्यक्ती दारिद्र्यरेषेखालील आहेत अशा शासनाकडून निर्धारित केलेल्या व्यक्तींकडून माहिती पोटी फी आकारली जात नाही. सन २००८ मध्ये माहिती उपलब्ध केलेल्या ३,९७,६६२ व्यक्तींपैकी ८,३७० व्यक्तींना या कलमाचा लाभ देण्यात आला आहे.

प्रकरण क्रमांक ४

४.१ प्रथम अपिलीय अधिकारी यांच्या निर्णयाने समाधान न झालेल्या व्यक्तींनी कलम १९(३) अन्वये अहवाल वर्षात सुरुवातीची शिल्लक १२,१८९ घ सन २००८ मध्ये प्राप्त झालेली १४,९२८ अशी एकूण २७,११७ अपीले दाखल झाली होती. त्यापैकी १२,८४४ अपीले निकाली काढण्यात आली आहेत. (विवरण पत्र-४).

४.२ राज्य जन माहिती अधिकारी यांच्याकडून या अधिनियमान्वये देण्यात आलेल्या अर्जांमध्ये वेळेत निर्णय न घेणे, माहिती नाकारणे अथवा अर्ज न स्वीकारणे म्हणून कलम १८ अन्वये सन २००८ या वर्षामध्ये २५३८ तक्रार अर्ज दाखल झाले. तसेच सन २००७ या वर्षा अखेरीस ८५१ तक्रार अर्ज प्रलंबित होते. या एकूण ३३८९ तक्रार अर्जांपैकी २१८२ तक्रार अर्जांवर निर्णय घेण्यात आला आहे.

४.३ माहितीचा अधिकार अधिनियमातील तरतुदीच्या अंमलबजावणीबाबत राज्य जनमाहिती अधिकारी यांच्याकडून कसूर झाला म्हणून राज्य माहिती आयोगाकडे प्राप्त झालेल्या अपीलावर/ तक्रारीवर निर्णय देते वेळेस अहवाल वर्षामध्ये एकूण २५६ प्रकरणांमध्ये कलम २० अन्वये जनमाहिती अधिकारी यांच्यावर रक्कम रु. ३४, ०१, ४३२/- इतक्या रकमेचे शास्तीचे आदेश पारीत केले आहेत.

राज्य माहिती आयोगाने शासनास केलेल्या शिफारशी

राज्य माहिती आयोगाने शासनास केलेल्या शिफारशी

२. कलम ४ च्या आबंधनामध्ये जन प्राधिकरण अभिलेखे योग्य रीतीने सूचीबद्ध करील आणि त्यांची निर्देशसूची तयार करील व ज्यांचे संगणकीकरण करणे योग्य आहे असे सर्व अभिलेखे विशिष्ट कालावधीत व साधनसामग्रीच्या उपलब्धतेनुसार संगणकीकरण केले जातील असे पहावयास मिळत आहेत असे आढळून येत नाही.

३. प्रत्येक सार्वजनिक प्राधिकरणामध्ये अभिलेख जतन करण्याकरिता त्या त्या अभिलेख्यांचे वर्गीकरणप्रमाणे शासन निर्णयात कालावधी दिलेला आहे. परंतु, सदरच्या शासन निर्णयाची किंवा परिपत्रकाची बहुतांश अधिकारी किंवा कर्मचारी यांना माहिती दिसून येत नाही. त्यामुळे माहिती उपलब्ध नाही असे उत्तर दिले जाते. परंतु, ती का उपलब्ध नाही याबाबतचे योग्य कारण दिले जात नाही. माहिती नष्ट केलेली असल्यास त्याबाबतचे आदेशाची प्रत अर्जदारास उपलब्ध झाली पाहिजे.

४. वरीलप्रमाणे अभिलेख्यांचे वर्गीकरणाचे जतन करण्याच्या कालावधीच्या संदर्भात पुन्हा सर्व सार्वजनिक प्राधिकरणांना आदेश देणे आवश्यक आहे जेणेकरून माहिती खरोखर उपलब्ध आहे किंवा नाही याबाबतची अर्जदाराची खात्री करून देता येईल व अभिलेखे योग्य रीतीने सूचीबद्ध होतील.

५. बरेच अर्जदार हे अधिकारी/कर्मचारी यांची माहिती मागत असतात. परंतु ती जर कलम ४(१), खंड (ख) प्रमाणे तपशील हा सार्वजनिक प्राधिकरणाच्या दर्शनी भागात उपलब्ध करून त्याबाबतची माहिती मागणे कमी होईल.

६. लोकशाहीमध्ये शासन कार्यालयामध्ये कोणत्याही प्राधिकरणात असलेल्या नियमानुसारच निर्णय घ्यावा लागतो. त्या सर्व नियमांच्या मानकांची माहिती ही वरीलप्रमाणे दर्शनी भागामध्ये उपलब्ध करून देणे बंधनकारक आहे. अशा प्रकारे ज्या सार्वजनिक प्राधिकरणामध्ये ज्या सर्व योजना असतील त्या योजनांच्या संदर्भातसुद्धा दर्शनी भागामध्ये माहिती उपलब्ध करून दिल्यास कलम ४ ची अंमलबजावणी झाली असे होईल. कलम ४(२) मध्ये उद्देशच दिलेला आहे की, माहिती मिळविण्यासाठी लोकांना या अधिनियमाचा कमीत कमी आधार घ्यावा लागेल यासाठी नियमित कार्यवाही करावी. लोकांना इंटरनेटसह संपर्काच्या विविध साधनाद्वारे स्वतःहून माहिती पुरविण्यास प्रत्येक सार्वजनिक प्राधिकरणाने उपाययोजना करून सतत प्रयत्नशील राहिले पाहिजे. तसेच सार्वजनिक प्राधिकरणातील जास्तीत जास्त माहिती विस्तृत प्रमाणात प्रसारित करणे आवश्यक आहे. परंतु आजपर्यंत अशा प्रकारची कार्यवाही ही सार्वजनिक प्राधिकरणाकडून झालेली आहे असे आढळून येत नाही.

७. अधिनियमाच्या कलम ५ प्रमाणे जन माहिती अधिकारी/ प्रथम अपीलीय अधिकारी यांच्या नियुक्ती बदलची माहिती ही सार्वजनिक प्राधिकरणाच्या दर्शनी भागात प्रसारित केली पाहिजे. ज्याअर्थी, अजूनही विशिष्ट माहिती कोणत्या माहिती अधिकाऱ्याकडे मागावी हे तीन वर्षांनंतर सुद्धा अर्जदारास कळून येत नाही त्याअर्थी अशा प्रकारची माहिती बहुतांश सार्वजनिक प्राधिकरणामध्ये दर्शनी भागात लावलेली नाही, असे दिसते. त्याबाबत सार्वजनिक प्राधिकरणांच्या प्रमुख्यास जबाबदार धरले जाईल याची त्यांना जाणिव करून घावी.

८. शासनाने माहितीचा अधिकार अधिनियम, २००५ चे कलम २ (ज) प्रमाणे व कोणती माहिती मागता येते व कोणती माहिती मागता येत नाही व माहितीचा अधिकार काय आहे याबाबतचे विश्लेषण प्रसिद्ध करणे आवश्यक आहे.

१६. अधिनियमाचे कलम २६ प्रमाणे शासनाने कार्यक्रम तयार करावा. अधिनियमाचे कलम २६(३)(च) प्रमाणे या अधिनियमाच्या द्वारे प्रदान केलेल्या अधिकारांचा किंवा कर्तव्याच्या बाबतीतील कृती किंवा कृती करण्यास केलेला कसूर यासंबंधात कायद्यात उपलब्ध असलेल्या सर्व उपाय योजना तसेच आयोगाकडे अपील दाखल करण्याच्या पद्धती हे प्रसिद्ध करावे. त्याबाबत शासनाने स्पष्टीकरण प्रसिद्ध करणे आवश्यक आहे.

१७. माहिती मिळविण्यासाठी करण्यात आलेले कोणतेही अतिरिक्त नियम अथवा प्रसिद्धीपत्रके यांना प्रसिद्धी देण्यात यावी. तसेच मार्गदर्शक तसेच ही सुद्धा प्रसिद्ध करणे बंधनकारक आहे.

१९. सार्वजनिक प्राधिकरणामध्ये माहितीचा अर्ज हे सर्वसाधारण आवक नोंद वहीमध्ये नोंदविले जातात व त्यामुळे संबंधित जन माहिती अधिकारी यांचेकडे सदरचा अर्ज हा पोहचण्यास ८-१० दिवस निघून गेलेले असतात व त्यामुळे ३० दिवसांच्या आत माहिती देणे हे शक्य होत नाही. त्याकरिता माहितीचा अधिकार अधिनियम, २००५ च्या तरतुदीप्रमाणे प्रत्येक सार्वजनिक प्राधिकरणामध्ये एक सहायक माहिती अधिकारी नियुक्त करण्यात यावा. अधिनियमाच्या तरतुदीप्रमाणे माहिती मागणारा अर्ज हा सहायक जन माहिती अधिकारी स्वीकृत करतील अशा प्रकारच्या सूचना सूचनाफलकावर देण्यात याव्या. आवक कक्षामध्ये माहितीचा अर्ज घेतला जाणार नाही अशा स्पष्ट सूचना द्याव्या. पोस्टाने आल्यास तो अर्ज तातडीने सहायक माहिती अधिकारी यांचेकडे हस्तांतर करण्याचे आदेश आवक लिपिकास देण्यात यावे. सहायक जन माहिती अधिकारी यांनी त्या सार्वजनिक प्राधिकरणात येणाऱ्या सर्व अर्जांच्या संदर्भामध्ये एकच नोंदवही ठेवण्यात येऊन अर्ज कोणत्या माहिती अधिकाऱ्यांकडे वर्ग केला याची नोंद करून सदरचा अर्ज त्याच दिवशी वर्ग केल्यास संबंधित जन माहिती अधिकारी यांचेकडून ३० दिवसांत माहिती उपलब्ध होऊ शकेल. तसेच माहितीचा अर्ज व त्यावरील प्रथम अपील याबाबतच्या सर्व नोंदी या सुखातीच्या आवक नोंदवहीत घेण्यात याव्यात. अर्जदारास माहिती दिल्यास त्याबद्दलची सुद्धा नोंद ही त्याच नोंदवहीत घेण्यात यावी. यावरून प्रत्येक सार्वजनिक प्राधिकरणामध्ये माहिती मागण्याचे किती अर्ज आले व किती अर्जांवर माहिती उपलब्ध झाली याबाबतची सांख्यिकी माहिती ही तातडीने प्रत्येकास उपलब्ध हाऊ शकेल. या व्यतिरिक्त प्रत्येक माहिती अधिकारी व अपिलीय अधिकारी यांनी आपली स्वतःची वेगळी नोंदवही ठेवावी.

१२. प्रथम अपिलीय अधिकारी हे प्रथम अपीलाचा निर्णय बहुतांश देत नाहीत. किंवा माहिती द्यावी अशा प्रकारचे मोघम निर्णय देतात. प्रथम अपीलाचा उद्देश असा आहे की, त्याच सार्वजनिक प्राधिकरणाच्या स्तरावर माहिती उपलब्ध झाल्यास राज्य माहिती आयोगाकडे अपील कमी प्रमाणात दाखल होतील. परंतु प्रथम अपिलीय अधिकारी यांचा कल माहिती उपलब्ध करून देण्यापेक्षा माहिती द्यावी एवढाच आदेश करण्याचा दिसून येतो व त्यामुळेही राज्य माहिती आयोगाकडे अपीलांची संख्या वाढत आहे याची नोंद शासनाने घ्यावी.

१३. दारिद्र्य रेषेखालील काही प्रमाणपत्रधारक हे हजारो किंवा लाखात पृष्ठ संख्या असलेली माहिती मागत असतात. त्याबाबत जन माहिती अधिकारी किंवा प्रथम अपिलीय अधिकारी हे शासनास मार्गदर्शन विचारतात. किती पृष्ठसंख्येपर्यंत माहिती मोफत मिळेल हे शासनाने स्पष्ट करावे.

१४. आयोगाने निर्णय दिल्यानंतर जन माहिती अधिकारी हे दिलेल्या मुदतीत माहिती उपलब्ध करून देत नाहीत व त्यामुळे पुन्हा आयोगाकडे तक्रारीची संख्या वाढत आहे. याबाबत शासनाने सर्व जन माहिती अधिकारी यांना अधिनियमाचे कलम १८(१) प्रमाणे तक्रार आल्यास शास्ती होऊ शकते याबद्दलची स्पष्ट कल्पना द्यावी.

१५. ग्राम विकास अधिकारी यांची परिस्थिती अतिशय शोचनीय आहे. कोणत्याही ग्रामसेवकास पदभार घेताना आधीचे ग्रामसेवक हे अभिलेखे/दस्तऐवज/कागदपत्रे उपलब्ध करून देत नाहीत व त्यामुळे माहिती अर्ज सुद्धा उपलब्ध करून दिले जात नाहीत व माहिती उपलब्ध होत नाही. याबाबत जिल्हा परिषदांच्या मुख्य कार्यकारी अधिकारी यांनी ग्रामसेवक व गटविकास अधिकारी यांना निर्देश द्यावेत.

१६. बहुतेक सार्वजनिक प्राधिकरणांत वरिष्ठ अधिकारी यांची जन माहिती अधिकारी किंवा प्रथम अपीलीय अधिकारी अशी नियुक्ती होत नसल्याने माहिती उपलब्ध करून देण्यास कनिष्ठ अधिकाऱ्यांवर जबाबदारी टाकलेली दिसून येते. योग्य वरिष्ठतेच्या अधिकाऱ्यांची नियुक्ती त्या त्या प्राधिकरणाने करावी.

१७. महाराष्ट्र शासनाच्या आता रद्दबातल झालेल्या अधिनियमात शास्तीचे अधिकार प्रथम अपीलीय अधिकारी यांचेकडे होते. केंद्रीय कायद्यात हे अधिकार आयोगाकडे आहेत. असे जरी असले तरी अपीलीय अधिकारी हे जन माहिती अधिकारी यांचे वरिष्ठ अधिकारी असतात. प्रथम अपीलाचा आदेश पारित करित असताना जर अपीलीय प्राधिकारी यांना अर्जदारास माहिती देताना माहिती अधिकारी यांनी विलंब लावला आहे किंवा असमाधानकारक माहिती दिली असे दिसून आल्यास त्याचे विश्लेषण त्यांनी आदेशातच करावे व योग्य तेथे शास्तीची शिफारस निश्चितपणे करावी. असे झाल्यास शास्तीच्या बाबतीत निर्णय घेण्याचे आयोगाचे काम सुकर होईल.

विवरण पत्रे

विवरणपत्र क्रमांक ३

माहितीचा अधिकार अधिनियम, २००५ च्या अमलबजावणीकरिता पदनिर्देशित करण्यात आलेल्या सहायक जन माहिती अधिकारी, जन माहिती अधिकारी व अपिलीय प्राधिकारी यांची मंत्रालय विभागनिहाय माहिती

अनु.क्र.	विभागाचे नाव	सहायक जन माहिती अधिकारी	जन माहिती अधिकारी	प्रथम अपिलीय प्राधिकारी
१	कृषी व पदुम विभाग (कृषि उपविभाग)	८४३	८९८	५८५
२	कृषि व पदुम विभाग (पदुम)	२८३	२६०	४८
३	सहकार, पणन व वस्त्रोद्योग विभाग	६९४	७४३	१६९
४	रोजगार व स्वयंरोजगार विभाग	६७	६७	६५
५	पर्यावरण विभाग	३२	३३	१९
६	वित्त विभाग	१९६	१९६	१७८
७	अन्न, नागरी पुरवठा व ग्राहक संरक्षण विभाग	८१	१०६	२१
८	सामान्य प्रशासन विभाग	१३५	११६	४७
९	उच्च व तंत्रशिक्षण विभाग	२६७७	२६८२	२२२९
१०	गृह विभाग	७३५	३८७	२९०
११	गृहनिर्माण विभाग	*	९८९	३३२
१२	उद्योग ऊर्जा व कामगार विभाग (उद्योग)	२९५	३०६	२६४
१३	उद्योग ऊर्जा व कामगार विभाग (ऊर्जा)	११६४	११६४	१०३२
१४	उद्योग ऊर्जा व कामगार विभाग (कामगार)	७५	१०६	७४
१५	विधी व न्याय विभाग	३२०	३०७	३०१
१६	वैद्यकीय शिक्षण व औषधी द्रव्ये विभाग	५४	१४६	८८
१७	संसदीय कार्य विभाग	१	१	१
१८	नियोजन विभाग	४२	५६	२६
१९	नियोजन विभाग (रोहयो)	२७६	२७४	१३७

२०	सार्वजनिक आरोग्य विभाग	४४४	४६९	४३३
२१	सार्वजनिक बांधकाम विभाग	७४१	६०९	२२०
२२	महसूल व वन विभाग (महसूल उपविभाग)	४८१७	४१०९	११९५
२३	महसूल व वन विभाग (वने)	४४६	१४६	११६
२४	ग्रामविकास जल-संधारण व पंचायतगळ विभाग	५८६०८	३५१६५	२२६९
२५	ग्रामविकास व पंचायतराज विभाग (जलसंधारण)	४३८	४६१	८४
२६	शालेय शिक्षण व क्रीडा विभाग	२८०	४५१	३१०
२७	सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग	२१	६१४	१२२
२८	आदिवासी विकास विभाग	१५६५	१६१९	४७३
२९	नगरविकास विभाग	१०१४	११३४	२६२
३०	जलसंपदा विभाग	५५९	३५९	७७
३१	पाणीपुरवठा व स्वच्छता विभाग	२७०	२७९	१०९
३२	महिला व बाल कल्याण विकास विभाग	१२६	१३९	८
३३	पर्यटन व सांस्कृतिक विभाग	६	६	२
३४	महाराष्ट्र विधान मंडळ सचिवालय	२७	२६	२७
३५	महसूल व वन विभाग (पुनर्वसन)	*	*	*
	एकूण	३७,१३३	५४,३४३	११,६४५

* सदर विभागांकडून या विषयीची माहिती उपलब्ध झाली नाही.

विवरणपत्र क्रमांक-२

जानेवारी, २००८ ते डिसेंबर, २००८ या कालावधीत प्राप्त झालेल्या माहिती अर्जांचा एकत्रित गोषवारा दर्शविणारे विवरणपत्र

अनु.क्र.	विभाग	डिसेंबर, २००७ अखेरीस प्रलंबित अर्जांची सुधारीत संख्या	२००८ या वर्षी प्राप्त झालेल्या अर्जांची संख्या	२००८ या वर्षी निकाली काढलेल्या अर्जांची संख्या	निकाली काढलेल्या अर्जांपैकी		२००८ या वर्ष अखेरीस प्रलंबित अर्जांची संख्या	२००८ या वर्षी उपलब्ध करून देण्यात आलेल्या माहितीपट्टी जमा झालेली रक्कम रुपये
					माहिती उपलब्ध करून देण्यात आलेल्या अर्जांची संख्या	माहिती नाकरण्यात आलेल्या अर्जांची संख्या		
(१)	(२)	(३)	(४)	(५)	(६)	(७)	(८)	(९)
१	कृषी व पट्टम विभाग (कृषि उप विभाग)	२४०८	६६७४	६३८४	६०६७	३१७	२६९८	१४१७९४
२	कृषी व पट्टम विभाग (पट्टम)	३०८	३३८४	३२८६	३२६९	१७	४०६	५११९४
३	सहकार, पणन व वस्त्रोद्योग विभाग	७२२	१३०२६	१३१८९	१२४९७	६९२	५५९	१४१३२१
४	रोजगार व स्वयंरोजगार विभाग	५०	८४८	८७१	८६८	३	२७	५७५४
५	पर्यावरण विभाग	१४	४५३	४०१	४०१	०	६६	५११३
६	वित्त विभाग	२००	४१५१	४०९३	३९७४	११९	२५८	४०६५९
७	अन्न, नागरी पुरवठा व ग्राहक संरक्षण विभाग	२६३	२९४३	२७४६	२७०२	४४	४६०	७६८८७
८	सामान्य प्रशासन विभाग	११४	२९८५	२९८९	२८६९	१२०	११०	३८४८३
९	उच्च व तंत्रशिक्षण विभाग	४७८	७५२२	७४६१	७०८२	३७९	५३९	१३५५४४
१०	गृह विभाग	१२६२७	४५३६३	४४४१०	४२७०४	१७०६	१३५८०	५७९८५२
११	गृहनिर्माण विभाग	११५८	१२०६३	११३७७	११०५९	३१८	१८४४	३९६५५४
१२	उद्योग ऊर्जा व कामगार विभाग (उद्योग)	८५८	१३७०६	१३१५२	१३०४५	१०७	१४१२	१०८७६०
१३	उद्योग ऊर्जा व कामगार विभाग (ऊर्जा)	४६०	६८८०	६५३३	६४७९	५४	८०७	५९२४२
१४	उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग (कामगार)	१८२	३५२६	३३८७	३३७०	१७	३२१	२८३२०
१५	विधी व न्याय विभाग	१३५२	७९६४	७२५१	५८२५	१४२६	२०६५	७०२३१

१६	वैद्यकीय शिक्षण, औषधी द्रव्ये व संशोधन विभाग	३९०	४८०१	४६५८	४५७१	८७	५३३	६५६००
१७	संसदीय कार्य विभाग	०	८७	८७	८७	०	०	०
१८	नियोजन विभाग	२९	२६५	२६९	२५१	१८	२५	३४२
१९	नियोजन विभाग (रोहयो)	१६	५९१	५८१	५४४	३७	२६	११०२८
२०	सार्वजनिक आरोग्य विभाग	२६५४	४३५३	३६६३	३५९७	६६	३३४४	११०१४३
२१	सार्वजनिक बांधकाम विभाग	१५५८	१३६०२	१३०२१	१२२०५	८१६	२१३९	३९६६३८
२२	महसूल व वन विभाग (महसूल)	४४२४	७०४१९	६९६९८	६७३१७	२३८१	५१४५	१२२०८१३
२३	महसूल व वन विभाग (वने)	१८५७	९६७६	९६३२	८९३५	६९७	१९०१	२२२६९०
२४	ग्रामविकास व पंचायतराज विभाग	२५१८	३८२५३	३७१५६	३६८९३	२६३	३६१५	२३४१९४
२५	ग्रामविकास व पंचायतराज विभाग (जलसंधारण विभाग)	६०२	२६५१	२६८३	२६२०	६३	५७०	४०२०५
२६	शालेय शिक्षण व क्रीडा विभाग	१३१८	१३८४९	१४१३२	१३४९८	६३४	१०३५	४५९४७
२७	सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग	२६१	५३८८	५२१८	५१९०	२८	४३१	९५८९
२८	आदिवासी विकास विभाग	३०८	३०५५	२९२६	२५४५	३८१	४३७	२११२९
२९	नगरविकास विभाग	११४३१	१०४७६६	१०५९६३	१०४८३१	११३२	१०२३४	३३१९१९६
३०	जलसंपदा विभाग	१०४४	८५६४	८६५८	८१८०	४७८	९५०	२२९५२२
३१	पाणीपुरवठा व स्वच्छता विभाग	१०९	११६९	११६३	११३३	३०	११५	१८९४१
३२	महिला व बाल विकास विभाग	७३	१२८६	१२८८	१२८५	३	७१	४९८०
३३	पर्यटन व सांस्कृतिक कार्य विभाग	८६	१८२	१८१	१८०	१	८७	१६७४
३४	महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय	३८	२०१	२०३	१९३	१०	३६	१६२४६
३५	महसूल व वन विभाग (पुनर्वसन)	१५४	१४४४	१४५७	१३९६	६१	१४१	१८५६५
	एकूण	५००६४	४१६०९०	४१०१६७	३९७६६२	१२५०५	५५९८७	७८६७७८९

विवरणपत्र क्रमांक २-अ

जानेवारी, २००८ ते डिसेंबर, २००८ या कालावधीत खुद्द मंत्रालयीन विभागात प्राप्त झालेल्या माहिती अर्जांचा तपशील दर्शविणारे विवरणपत्र		अनु.क्र.		विभाग	डिसेंबर, २००७	अहवालाच्या कालावधीत प्राप्त झालेल्या अर्जांची संख्या	अहवालाच्या कालावधीत निकाली काढलेल्या अर्जांपैकी	अहवाल	अहवालाच्या कालावधीत
अनु.क्र.	विभाग	डिसेंबर, २००७	अहवालाच्या कालावधीत प्राप्त झालेल्या अर्जांची संख्या	अहवालाच्या कालावधीत निकाली काढलेल्या अर्जांची संख्या	माहिती उपलब्ध करून देण्यात आलेल्या अर्जांची संख्या	माहिती नाकरण्यात आलेल्या अर्जांची संख्या	अहवाल	अहवालाच्या कालावधीत	
१	२	३	४	५	६	७	८	९	
१	कृषी व पदुम विभाग (कृषि उप विभाग)	००	३००	२९४	२७५	१९	६	१५६१	
२	कृषि व पदुम विभाग (पदुम)	६	३७८	३५८	३५८	००	२६	३१७	
३	सहकार, पणन व वस्त्रोद्योग विभाग	२२	९५०	९२२	८९४	२८	५०	८९७	
४	रोजगार व स्वयंरोजगार विभाग	९	१४५	१५२	१५१	१	२	१४७	
५	पर्यावरण विभाग	००	१५४	१५२	१५२	००	२	९३२	
६	वित्त विभाग	१५	४९४	५०३	४७२	३१	६	३९४१	
७	अन्न, नागरी पुरवठा व ग्राहक संरक्षण विभाग	१७	५५२	५६१	५५६	५	८	१२५०६	
८	सामान्य प्रशासन विभाग	७३	१९५०	१९५०	१९०४	४६	७३	२५०७९	
९	उच्च व तंत्रशिक्षण विभाग	४७	५६८	५९८	५८९	९	१७	४९६०	
१०	गृह विभाग	३६२	१७३१	१६७४	१६२३	५१	४१९	३६४१	
११	गृहनिर्माण विभाग	२२	६३९	६३४	६२५	९	२७	७१६३	
१२	उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग (उद्योग)	१३	४५४	४३९	४२८	११	२८	८८१	
१३	उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग (ऊर्जा)	२	८०	८१	८१	--	१	००	
१४	उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग (कामगार)	५	२०२	१८७	१८५	२	२०	६०	

१५	विधी व न्याय विभाग	१८		३५१	३०७	२८७	२०	६२	१२५७
१६	वैद्यकीय शिक्षण, औषधी द्रव्ये व संशोधन विभाग	२	१७७	१६५		१६०	५	१४	८४९
१७	संसदीय कार्य विभाग	०	८७	८७		८७	००	००	००
१८	नियोजन विभाग	१७	१९९	२०३		१८६	१७	१३	२७२
१९	नियोजन विभाग (सहयो)	००	४२	४१		३८	३	१	१४३३
२०	सार्वजनिक आरोग्य विभाग	१६	३९१	३७४		३६४	१०	३३	७७६१
२१	सार्वजनिक बांधकाम विभाग	१५	५५२	५३७		४७८	५९	३०	१२३३७
२२	महसूल व वन विभाग (महसूल)	२७	१६२८	१६१६		१३९१	२२५	३९	१२९९७
२३	महसूल व वन विभाग (वने)	८	३४६	३४४		२६१	८३	१०	३१०३०
२४	ग्राम विकास व पंचायत राज विभाग	२५	६२९	६१९		५९१	२८	३५	५५१९
२५	ग्राम विकास व पंचायत राज विभाग (जलसंधारण विभाग)	२२	४९	६९		६९	००	२	००
२६	शालेय शिक्षण व क्रीडा विभाग	२४	१०७८	१०९६		९६२	१३४	६	४०१९
२७	सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग	१८	४७०	४२०		४२०	००	६८	७०६
२८	आदिवासी विकास विभाग	६	३६४	३६३		३५९	४	७	१८१२
२९	नगरविकास विभाग	३६४	१९३३	२२४४		२१५९	८५	५३	२३२४२
३०	जलसंपदा विभाग	३०	५३४	५३२		४५२	८०	३२	१३२१८
३१	पाणीपुरवठा व स्वच्छता विभाग	३	१५६	१५७		१५२	५	२	४७१
३२	महिला व बाल विकास विभाग	८	१४९	१५४		१५३	१	३	६८८
३३	पर्यटन व सांस्कृतिक कार्य विभाग	५	७	१२		१२	००	००	००
३४	महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय	३८	२०१	२०३		१९३	१०	३६	१६२४६
३५	महसूल व वन विभाग (पुनर्वसन विभाग)	००	२९४	२८४		२४२	४२	१०	२८३६
	एकूण	१२२९	१८२३४	१८३३२		१७३०९	१०२३	११४१	१९८७७८

विवरणपत्र क्रमांक २-ब

जानेवारी, २००८ ते डिसेंबर, २००८ या कालावधीत संचालनालय/आयुक्तालय तसेच विभागीय स्तरावरील कार्यालयात प्राप्त झालेल्या माहिती

अर्जाचा तपशील दर्शविणारे विवरणपत्र

अनु.क्र.	विभाग	डिसेंबर, २००७ अखेरीस प्रलंबित अर्जांची सुधारीत संख्या	अहवालाच्या कालावधीत		अहवालाच्या काढलेल्या अर्जांपैकी		अहवाल कालावधीच्या अखेरीस प्रलंबित अर्जांची संख्या	अहवालाच्या कालावधीत उपलब्ध करून देण्यात आलेल्या माहितीपोंटी जमा झालेली रक्कम रुपये
			प्राप्त झालेल्या अर्जांची संख्या	निकाली काढलेल्या अर्जांची संख्या	माहिती उपलब्ध करून देण्यात आलेल्या अर्जांची संख्या	माहिती नाकारण्यात आलेल्या अर्जांची संख्या		
(१)	(२)	(३)	(४)	(५)	(६)	(७)	(८)	(९)
१	कृषी व पदुम विभाग (कृषि उप विभाग)	११९	१५०४	१४४८	१३३०	११८	१७५	३००३०
२	कृषि व पदुम विभाग (पदुम)	१३८	११५५	१११९	११०६	१३	१७४	१३०८१
३	सहकार, पणन व वस्त्रोद्योग विभाग	७१	२३५३	२३३२	२२८१	५१	९२	२९४११
४	रोजगार व स्वयंरोजगार विभाग	४१	६९४	७११	७०९	२	२४	५६०७
५	पर्यावरण विभाग	००	००	००	००	००	००	००
६	वित्त विभाग	१८५	३६५७	३५९०	३५०२	८८	२५२	३६७१८
७	अन्न, नागरी पुरवठा व ग्राहक संरक्षण विभाग	२४६	२३९१	२३८५	२१४६	३९	४५२	६४३८१
८	सामान्य प्रशासन विभाग	३१	७९४	७९१	७२५	६६	३४	१०४०४
९	उच्च व तंत्रशिक्षण विभाग	२३५	२३९१	२४६२	२३०५	१५७	१६४	३३८३९
१०	गृह विभाग	९९५०	२६९३२	२६२५८	२५१२७	११३१	१०६२४	२५५८४९
११	गृहनिर्माण विभाग	००	००	००	००	००	००	००
१२	उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग (उद्योग)	५५	९२६	९१९	९१७	२	६२	८२२६
१३	उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग (ऊर्जा)	११	१७०	१६७	१६३	४	१४	१४८८

१४	उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग (कामगार)	१६६	३२९२	३१६४	३१४९	१५	२१४	२८२४५
१५	विधी व न्याय विभाग	१३०४	६६१३	५९८१	५०६०	९२१	१९३६	५३७४१
१६	वैद्यकीय शिक्षण, औषधी द्रव्ये व संशोधन विभाग	१६६	४२६९	४१५५	४०९२	६३	२८०	५७७०५
१७	संसदीय कार्य विभाग	००	००	००	००	००	००	००
१८	नियोजन विभाग	१२	६६	६६	६६	--	१२	७०
१९	नियोजन विभाग (सहयो)	१	१०७	१०५	१०४	१	३	१०२७
२०	सार्वजनिक आरोग्य विभाग	२०२९	१८१४	१७६३	१७१८	४५	२०८०	८३९८०
२१	सार्वजनिक बांधकाम विभाग	२९	२३४	२५०	१८८	६२	१३	१५५९
२२	महसूल व वन विभाग (महसूल)	५९४	१५४०३	१५१२०	१४७६१	३५९	८७७	४६१०७०
२३	महसूल व वन विभाग (वने)	३५३	२४८७	२३७३	२२२५	१४८	४६७	३७७५१
२४	ग्राम विकास व पंचायत राज विभाग	११	२५९	२५१	२४२	९	१९	१६५९
२५	ग्राम विकास व पंचायत राज विभाग (जलसंधारण)	३०	३६९	३६५	३४६	१९	३४	८३१७
२६	शालेय शिक्षण व क्रीडा विभाग	१२४३	१२४०४	१२६६८	१२१६८	५००	९७९	३८०४८
२७	सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग	७५	३०९५	२९४५	२९२९	१६	२२५	२८२३
२८	आदिवासी विकास विभाग	१७०	१३१७	१३०९	११५	३१४	१७८	१४९६०
२९	नगरविकास विभाग	७१८	२२७८	२८७४	२८१२	६२	१२२	१०९३५१
३०	जलसंपदा विभाग	९१०	६९१५	६९८८	६६८२	३०६	८३७	२१३०९६
३१	पाणीपुरवठा व स्वच्छता विभाग	००	००	००	००	००	००	००
३२	महिला व बाल विकास विभाग	३३	४४४	४४७	४४६	१	३०	१९८६
३३	पर्यटन व सांस्कृतिक कार्य विभाग	१०	८०	९०	९०	००	००	००
३४	महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय	००	००	००	००	००	००	००
३५	महसूल व वन विभाग (पुनर्वसन विभाग)	१	५९	५९	५९	०	१	६०६
	एकूण	१८३५	१०४४७२	१०२९५५	९८४४३	४५१२	२०४५४	१६०५०२८

विवरणपत्र क्रमांक २-क

जिल्हास्तरीय कार्यालयात प्राप्त झालेल्या माहिती अर्जाचे जिल्हावार तपशील दर्शविणारे विवरणपत्र (यात नगरपालिकांची माहिती अंतर्भूत आहे मात्र त्या जिल्हातील महानगरपालिकांची नाही)

अनु.क्र.	जिल्हा	डिसेंबर २००७ अखेरीस प्रलंबित अर्जांची सुधारित संख्या	अहवालाच्या		निकाली काढलेल्या अर्जांपैकी		अहवाल कालावधीच्या अखेरीस प्रलंबित अर्जांची संख्या	अहवालाच्या कालावधीत उपलब्ध करून देण्यात आलेल्या अर्जांची संख्या
			कालावधीत प्राप्त झालेल्या अर्जांची संख्या	अहवालाच्या निकाली काढलेल्या अर्जांची संख्या	माहिती उपलब्ध करून देण्यात आलेल्या अर्जांची संख्या	माहिती नाकारण्यात आलेल्या अर्जांची संख्या		
१	मुंबई	६४२	८१५१	८०३१	७६८५	८६	७६२	१६२०७
२	मुंबई उपनगर	४०७	६३३३	६४०४	६१६८	२३६	३३६	२७१४१६
३	ठाणे	१६४५	१११७५	१११०७	१०६१२	४९५	१८१३	२१७२५०
४	सामर्थी	१३०	३८८५	३७०१	३६३६	६५	६१४	६२२१७
५	रत्नागिरी	२४३	३५३९	३४४७	३३४५	१०२	३२५	४८१५८
६	सिंधुदुर्ग	२८१	३१५९	३२१२	३०६५	१३७	२२८	२८६६१
७	नाशिक	४५४	७५७८	७३७३	७२७०	१०३	६५९	६५७१३
८	धुळे	६९८	४९२४	४९७६	४८६१	११८	६४३	९१७६६
९	नंदुरबार	५७२	२६४९	२६०८	२८४१	२४	३१३	४१७४७
१०	अहमदनगर	८०७	८६६०	८६५९	८४११	२४८	८०८	११७००८
११	जळगाव	१०१३	११००९	१०९३८	१०९७४	७६४	११६४	१६३५४६
१२	पुणे	१६८३	११८७९	११८५५	११४९५	३६०	१७०७	१११७०७
१३	सातारा	२९०	५५३२	५३८९	४७७२	६१७	४३३	६९९११
१४	सांगली	२६३	२२०२	२१७७	२१४२	३५	२८८	२४९९३
१५	कोल्हापूर	४१६	६०७७	५९५४	५७७६	१७८	५३९	८४६७७
१६	सोलापूर	५८०	७५०७	७१४०	७०४५	९५	०९४७	१२६७२०
१७	औरंगाबाद	१६६५	७६४८	७५६४	७४४१	१५३	६४५	१२६५९५
१८	जालना	१८३८	५५९६	५२८७	५१६३	१२४	२१४७	७०४७८
१९	परभणी	१५२	४५२३	४३२०	४२४९	७१	७५५	३५६४२

२०	हिगांली	१११	१७०७	१५८७	१५७४	२३१	१५७४	१३	३३	२३१	२०१३८
२१	नादेड	५७६	७२६५	७१०३	७००६	१६१	७००६	७	७३८	१६१	३५१७१
२२	बीड	३२९	५२१३	४०३५	५१५३	११८	५१५३	०८	३३	११८	४६३१७
२३	लातूर	४८५	४०२०	४०३४	३८८३	११६	३८८३	५	४५०	११६	३०३०२
२४	उस्मानाबाद	३२६	५६०५	४३३५	४५४४	१२६	४५४४	७७	७१३	१२६	३६०१३
२५	अमरावती	३९१	७०३०	६४४५	६३०८	६८६	६३०८	११३	३३२	६८६	५२३५५
२६	अकोला	११३७	४९२२	५४७३	५३६८	५५५	५३६८	५६३	५७३	५५५	३९२०८
२७	वाशिम	२३२	२४११	२४२२	२४०३	११	२४०३	१३	३०१	११	२०१३६
२८	बुलडाणा	३६०	५३८१	५२६५	५१०१	११६	५१०१	७३	४८०	११६	६५४७२
२९	सवलमाळ	८१८	४७७८	४४०४	४१४४	३७४	४१४४	४७४	७७८	३७४	६५५६२
३०	नागपूर	४३५	०२६६	६४६	६३३	६२९	६३३	०७६	५८५	६२९	८१०४८
३१	वार्धा	१८७	२२७२	२२३३	२२३३	३९	२२३३	३५	३४३	३९	६६३३३
३२	चंद्रपूर	५५२	४२७१	४३५०	४३१३	७९	४३१३	७५	४०३	७९	४०४३४
३३	गडचिरोली	२०८	१६५०	१६३३	१६२५	१७	१६२५	३७	३३७	१७	१९६०१
३४	भंडारा	२०९	१७७०	१७७४	१७४३	२८	१७४३	२८	२०५	२८	१९६०१
३५	गोंदिया	४११	१६७१	१६७१	१६५५	१६	१६५५	७५	३६६	१६	३२३८९
	एकूण	२०६३०	१८७७४०	१८५५०७	१८४७५५	५६५२	१८४७५५	५६५२	२२५६३	५६५२	२५७४६०५

This is to certify that the above figures are correct as per the records of the Government of Maharashtra for the year 2022-23.

Director, Maharashtra Sahakar Board
 Government of Maharashtra
 Maharashtra Sahakar Board
 Mumbai

This is to certify that the above figures are correct as per the records of the Government of Maharashtra for the year 2022-23.

विवरणपत्र क्रमांक २-ड

जानेवारी २००८ ते डिसेंबर २००८ या कालावधीत महानगरपालिका स्तरावर प्राप्त झालेल्या माहिती अर्जांचा तपशील दर्शविणारे विवरणपत्र									
अनु.क्र.	जिल्हा	डिसेंबर २००७ अखेरीस प्रलंबित अर्जांची सुधारीत संख्या	२००८ या वर्षी प्राप्त झालेल्या अर्जांची संख्या	२००८ या वर्षी निकाली काढलेल्या अर्जांची संख्या	निकाली काढलेल्या अर्जांपैकी		२००८ या वर्ष अखेरीस प्रलंबित अर्जांची संख्या	२००८ या वर्षी उपलब्ध करून देण्यात आलेल्या माहितीपोटी जमा झालेली रक्कम रुपये	
					माहिती करून देण्यात आलेल्या अर्जांची संख्या	माहिती नाकारण्यात आलेल्या अर्जांची संख्या			
१	बृहमुंबई	३३२१	४६९६७	४५०६२	४४८६०	२०२	५२२६	२१९६०६७.५०	
२	ठाणे	६३९	५८४	११०२	११०२	--	१२१	८२८४	
३	कल्याण -डोंबिवली	६०	१७१३	१७१४	१६७८	३६	५९	२१९१०	
४	नवी मुंबई	६०	१२४१	१३००	१३००	--	१	१६७२१	
५	उल्हासनगर	१७२	१९७५	२००९	२००९	--	१३८	६६२८	
६	भिवंडी-निजामपूर	२५९	३६२५	३५५३	३५५३	--	३३१	१९२८४	
७	मिरा-भाईंदर	२१०	९०४	१०४८	१०४८	--	६६	६९६८	
८	नाशिक	६५	१३८३	१३८९	१३८३	६	५९	३१३४	
९	मालेगाव	१०२	४६७	५४३	५३७	६	२६	५४३१	
१०	अहमदनगर	६०	९०७	८९७	८८१	१६	७०	२२५२३	
११	धुळे	२२	६१४	५९८	५९८	--	३८	७७५७	
१२	जळगांव	६१	८३७	८५४	८४७	७	४४	६०००	
१३	पिंपरी-चिचवड	७६	१७०५	१६९१	१६७७	१४	९०	७९३३६	
१४	पुणे	२११	५८०४	५६११	५५८५	२६	४०४	८६५३७	
१५	सांगली-मिरज-कूपवाड	१०६	७३७	७३२	७३२	--	१११	१३७२	
१६	सोलापूर	७५	११२०	११०८	१०९२	१६	८७	२३०७१	
१७	कोल्हापूर	३८	७९६	७८०	७४५	३५	५४	१२७१५	
१८	औरंगाबाद	१२६२	१४५१	२६६६	२३९९	२६७	४७	४९३५३	
१९	नांदेड-वाघाळा	३२	१८१८	१७६७	१७६७	००	८३	--	

२०	अमरावती	४५	४१७	३६८	३६७	१	९४	२३९१
२१	अकोला	१०४	७६८	४६८	४६८	--	४०४	२७६२
२२	नागपूर	७१	९०३	८९५	८९५	--	७९	१८७९
	एकूण	७०५१	७६७३६	७६१५५	७५५२३	६३२	७६३२	२५८१२३

विवरणपत्र क्रमांक २ ई

जानेवारी २००८ ते डिसेंबर २००८ या कालावधीत महामंडळाकडे प्राप्त झालेल्या माहिती अर्जांचे विवरणपत्र

अनु.क्र.	विभाग	डिसेंबर २००७		२००८ या वर्षी		निकाली काढलेल्या अर्जांपैकी		२००८ या वर्षी		२००८ या वर्षी उपलब्ध करून देण्यात आलेल्या माहितीपोटी जमा झालेली रक्कम-रुपय
		अखेरीस प्रलंबित अर्जांची संख्या	वर्षी प्राप्त झालेल्या अर्जांची संख्या	निकाली काढलेल्या अर्जांची संख्या	वर्षी निकाली काढलेल्या अर्जांची संख्या	माहिती उपलब्ध करून देण्यात आलेल्या अर्जांची संख्या	माहिती नाकारण्यात आलेल्या अर्जांची संख्या	अखेरीस प्रलंबित अर्जांची संख्या	२००८ या वर्षी उपलब्ध करून देण्यात आलेल्या माहितीपोटी जमा झालेली रक्कम-रुपय	
१	२	३	४	५	६	७	८	९		
१	कृषी व पदुम विभाग (कृषि उपविभाग)	६	११५	११४	११३	१	७	७	२१९३	
२	कृषि व पदुम विभाग (पदुम)	१२	२७६	२३८	२३८	०	५०	५०	१४४०२	
३	सहकार, पणन व वस्त्रोद्योग विभाग	२०३	५१५	६५८	६२४	२४	६०	६०	१३५२४	
४	रोजगार व स्वयंरोजगार विभाग	००	९	८	८	०	१	१	००	
५	पर्यावरण विभाग	१४	२९९	२४९	२४९	००	६४	६४	४१८१	
६	वित्त विभाग	००	००	००	००	००	००	००	००	
७	अन्न, नागरी पुरवठा व ग्राहक संरक्षण विभाग	००	००	००	००	००	००	००	००	
८	सामान्य प्रशासन विभाग	२	३५	३५	३३	२	२	२	११७८	
९	उच्च व तंत्रशिक्षण विभाग	००	००	००	००	००	००	००	००	
१०	गृह विभाग	१४६	२८१५	२७७७	२७११	६६	२२९	२२९	३४६३१	
११	गृहनिर्माण विभाग	११३६	११४२४	१०७४३	१०४३४	३०९	१८१७	१८१७	३८९३९१	
१२	उद्योग ऊर्जा व कामगार विभाग (उद्योग)	११३	१७६४	१७३४	१७१७	१७	१४३	१४३	८२३९२	
१३	उद्योग ऊर्जा व कामगार विभाग (ऊर्जा)	४४७	६६३०	६२८५	६२३५	५०	७९२	७९२	५७७५४	
१४	उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग (कामगार)	११	३२	३६	३६	००	७	७	१५	
१५	विधी व न्याय विभाग	००	००	००	००	००	००	००	००	

विवरणपत्र क्रमांक ३

जानेवारी २००८ ते डिसेंबर २००८ या कालावधीत प्राप्त झालेल्या प्रथम अपिलांच्या गोषवारा दर्शविणारे विवरणपत्र

अनु.क्र.	विभाग	डिसेंबर २००७ अखेरीस प्रलंबित अपिलांची सुधारित संख्या	अहवालाच्या कालावधीत प्राप्त झालेल्या अपिलांची संख्या		अहवालाच्या कालवधीत निकाली काढलेल्या अपिलांची संख्या		निकाली काढलेल्या अपिलांचेकी		अहवाल कालावधीच्या अखेरीस प्रलंबित अपिलांची संख्या
			अहवालाच्या कालावधीत प्राप्त झालेल्या अपिलांची संख्या	अहवालाच्या कालवधीत निकाली काढलेल्या अपिलांची संख्या	मान्य केलेल्या अपिलांची संख्या	नाकारण्यात आलेल्या अपिलांची संख्या			
१	२	३	४	५	६	७	८		
१	कृषी व पदुम विभाग (कृषि)	७४०	८३८	७८५	७०५	८०	७९३		
२	कृषि व पदुम विभाग (पदुम)	४	१६४	१५२	१४६	६	१६		
३	सहकार, पणन व वस्त्रोद्योग विभाग	१९२	२५३१	२५२०	१८२३	६९७	२०३		
४	रोजगार व स्वयंरोजगार विभाग	२	३६	३७	११	२६	१		
५	पर्यावरण विभाग	१	१९	१६	१६	००	४		
६	वित्त विभाग	१२	१७३	१६४	१०८	५६	२१		
७	अन्न, नागरी पुरवठा व ग्राहक संरक्षण विभाग	२१	१३२	११६	९४	२२	३७		
८	सामान्य प्रशासन विभाग	१४	१७३	१८५	१०३	८२	२		
९	उच्च व तंत्रशिक्षण विभाग	३३	५००	४८५	३२८	१५७	४८		
१०	गृह विभाग	१०६४	३३६४	३१९६	२४५६	७४०	११३२		
११	गृहनिर्माण विभाग	८४	८५९	८५४	८११	४३	८९		
१२	उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग (उद्योग)	१८	२४९	२५७	२४६	११	१०		
१३	उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग (ऊर्जा)	५६	८२४	७७८	७५१	२७	१०२		
१४	उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग (कामगार)	११	१५२	१४४	११५	२९	१९		
१५	विधी व न्याय विभाग	१५८	९४०	७०९	३७७	३३२	३८९		
१६	वैद्यकीय शिक्षण, औषधि द्रव्ये व संशोधन विभाग	२३०	२२४	२२१	१९९	२२	२३३		

१७	संसदीय कार्य विभाग	२	२	२	०	२	२	२	२
१८	नियोजन विभाग	७	११	१७	६	११	११	११	१
१९	नियोजन विभाग (रोहयो)	००	२	२	२	२	००	००	००
२०	सार्वजनिक आरोग्य विभाग	१८	१७५	१३४	१२९	१२९	५	१३९	१३९
२१	सार्वजनिक बांधकाम विभाग	११५	१८९१	१९५१	१६५०	१९५१	३०१	१३५	१३५
२२	महसूल व वन विभाग (महसूल)	१०८५	५६७०	५६९२	४८८७	५६९२	८०५	१०६३	१०६३
२३	महसूल व वन विभाग (वने)	७१	८७१	८३९	५३२	८३९	३०७	१०३	१०३
२४	ग्रामविकास व पंचायत राज विभाग	४५८	६४४८	६१४१	५९७३	६१४१	१६८	७६५	७६५
२५	ग्राम विकास व पंचायत राज विभाग (जलसंधारण)	९९	१९६८	१३०५	१२९३	१२९३	१२	७६२	७६२
२६	शालेय शिक्षण व क्रीडा विभाग	२०५	२०८०	२०११	१९१७	२०११	९४	२७४	२७४
२७	सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग	२०	३१०	२६३	२६३	२६३	००	६७	६७
२८	आदिवासी विकास विभाग	७५	३१२	३३४	२६६	३३४	६८	५३	५३
२९	नगरविकास विभाग	८६७	७३०२	६६५६	५६४५	६६५६	१०११	१५१३	१५१३
३०	जलसंपदा विभाग	५९	६४०	६४०	५५३	६४०	८७	५९	५९
३१	पाणीपुरवठा व स्वच्छता विभाग	२३	१४८	१४७	१४३	१४७	४	२४	२४
३२	महिला व बाल विकास विभाग	१	४९	४८	४८	४८	--	२	२
३३	पर्यटन व सांस्कृतिक कार्य विभाग	१०	९	१०	१०	१०	००	९	९
३४	महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय	००	१४	१२	४	१२	८	२	२
३५	महसूल व वन विभाग (पुनर्वसन)	३	६१	५७	४७	५७	१०	७	७
	एकूण	३९१३	२८०३८	२६७९७	२३६४१	२६७९७	३१५२	५१५३	५१५३

विवरण पत्र ४				
आयोगाचे एकूण कामकाज				
(१.१.२००८ ते ३१.१२.२००८)				
	तपशिल	वर्षभरात प्राप्त	निकाली	% निकाली
अ)	अपीले	१४९२८	१२८४४	८६.०४
ब)	तक्रारी	२५३८	२१८२	८५.९७
क)	इतर अर्ज	२३८३८	२३४४८	९८.३६
	एकूण	४१३०४	३८४७४	९३.१५

विवरणपत्र क्र. ४ अ

राज्य माहिती आयोग

माहितीचा अधिकार अधिनियम, २००५ मधील कलम १९(३) नुसार प्राप्त झालेल्या द्वितीय अपिलांची माहिती दर्शविणारे विवरणपत्र

कालावधी दि. ०१.०१.२००८ ते ३१.१२.२००८

विभाग	मागील वर्ष (२००७) अखेरीस प्रलंबित अपिलांची संख्या	२००८ साली प्राप्त झालेल्या अपिलांची संख्या	एकूण (३ + ४)	अनुपालनास्तव पाठविलेल्या अपिलांची तासेच कागदपत्र तपासून निकाली काढलेल्या अपीलांची संख्या	मु. माहिती आयुक्त (श्री. जोशी)	माहिती आयुक्त, नागपूर (श्री. पाटील)	माहिती आयुक्त, औरंगाबाद (श्री. बोरगे)	माहिती आयुक्त, पुणे (श्री. कुवळेकर)	माहिती आयुक्त, कोकण (श्री. नवीनकुमार)	माहिती आयुक्त, बृहन्मुंबई (श्री. तिवारी)	एकूण	२००८ वर्ष अखेरीस प्रलंबित द्वितीय अपिलांची संख्या
१	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४
१ मुंबई	२०३७	२३०३	४३४० (श्री. जोशी)	२११	९९६	०	०	०	०	१५५९	२७६६	१५७४
२ कोकण	१५२४	१५८०	३१०४	६४२	१७८	०	०	०	९४५	०	१७६५	१३३९
३ पुणे	२७८२	२८३१	५६१३	३३	७०	०	०	१६४७	०	०	१७५०	३८६३
४ नाशिक	१५३३	२६६६	४१९९	१४००	२८७	०	४६७	०	०	१४	२१६८	२०३१
५ औरंगाबाद	२१७४	३५१८	५६९२	१२५३	९	०	८१७	०	०	२९	२१०८	३५८४
६ अमरावती	११०७	१०६८	२१७५	५३१	४	७२८	०	०	०	०	१२६३	९१२
७ नागपूर	१०३२	९६२	१९९४	३१२	२	७१०	०	०	०	०	१०२४	९७०
एकूण	१२१८९	१४९२८	२७११७	४३८२	१५४६	१४३८	१२८४	१६४७	९४५	१६०२	१२८४४	१४२७३

विवरणपत्र क्र. ४ ब

राज्य माहिती आयोग

माहितीचा अधिकार अधिनियम, २००५ मधील कलम १८नुसार प्राप्त झालेल्या तक्रारीची माहिती दर्शविणारे विवरणपत्र

कालावधी दि. ०१.०१.२००८ ते ३१.१२.२००८

अनु. क्र.	विभाग	मागील वर्ष (२००७) अखेरीस प्रलंबित तक्रारीची संख्या	२००८ साली प्राप्त झालेल्या तक्रारीची संख्या	एकूण (३ + ४)	सन २००८ या वर्षी निकाली काढलेल्या तक्रारीची संख्या							२००८ वर्ष अखेरीस प्रलंबित तक्रारीची संख्या
					मु.माहिती आयुक्त (श्री. जोशी)	माहिती आयुक्त, नागपूर (श्री. पाटील)	माहिती आयुक्त, औरंगाबाद (श्री. बोरगे)	माहिती आयुक्त, पुणे (श्री. कुवळकर)	माहिती आयुक्त, कोकण (श्री. गविनकुमार)	माहिती आयुक्त, आंध्रप्रदेश (श्री. तिवारी)	एकूण (६ ते ११)	
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३
१	मुंबई	३९२	७३५	११२७	४१०					१५७	५६७	५६०
२	कोकण	(-)	४७२	४७२	१८				३५३		३७१	४७
३	पुणे	१३५	२०४	३३९	५			८१			८६	२५३
४	नाशिक	१०१	२२२	३२३	२		३१८				३२०	१०
५	औरंगाबाद	६०	२२८	२८८	१		२७१				२७२	९
६	अमरावती	९९	३६४	४६३	१	१८०					१८१	९७
७	नागपूर	११८	३३३	४३१		३८५					३८५	२३१
	एकूण	८५१	२५३८	३३८९	४३७	५६५	५८९	८१	३५३	१५७	२१८२	१२०७

विवरणपत्र क्र. ४ क

राज्य माहिती आयोग

सन २००८ मध्ये प्राप्त झालेल्या इतर अर्जांची माहिती दर्शविणारे विवरणपत्र

कालावधी दि. ०१.०१.२००८ ते ३१.१२.२००८

अनु क्र.	विभाग	मागल वर्ष (२००७) अखेरीस प्रलंबित इतर अर्जांची संख्या	२००८ साली प्राप्त झालेल्या इतर अर्जांची संख्या	एकूण (३ + ४)	सन २००८ या वर्षी निकाली काढलेल्या इतर अर्जांची संख्या						२००८ वर्ष अखेरीस प्रलंबित इतर अर्जांची संख्या		
					मु.माहिती आयुक्त (श्री.जोशी)	माहिती आयुक्त, नागपूर (श्री.पाटील)	माहिती आयुक्त, औरंगाबाद (श्री.बोरगे)	माहिती आयुक्त, पुणे (श्री.कुवलेकर)	माहिती कोकण (श्री.नविनकुमार)	माहिती आयुक्त, (श्री.तिवारी)		एकूण (६ ते ११)	
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	
१	मुंबई	१४१	४१९५	४३३६	२१९१							२१९१	२१४५
२	कोकण	५५९	५३३५	५८९४	६४१				५१६०			५८०१	३२
३	पुणे	२३०	८०५१	८२८१	३६			७७२३				७७५९	५३६
४	नाशिक	२५७	२६५०	२९०७								१९०२	८
५	औरंगाबाद	८३२	१६५८	२४९०			३४७४					३४७४	१३
६	अमरावती	३०१	९६१	१२६२		१२४९						१२४९	३
७	नागपूर	११२	९८९	११०१		१०७२						१०७२	३८
एकूण		२४३२	२३८३८	२६२७०	२८६८	२३२१	५३७६	७७२३	५१६०			२३४४८	२७७५

विवरणपत्र क्रमांक ५

दि.०१.०१.२००८ ते दि.३१.१२.२००८ या कालावधीत खालीलप्रमाणे
शास्ती लादण्यात आली आहे.

विभागाचे नाव	शास्ती लादलेल्या अधिका-यांची संख्या	एकूण शास्तीची रक्कम
मुख्यालय	२१	२, २०, ५००/-
बृहन्मुंबई	२	२०, ०००/-
कोकण	२०	५८, ४३२/-
नागपूर / अमरावती	७५	५, ९६, ०००/-
पुणे	३६	५, १४, ०००/-
औरंगाबाद / नाशिक	१०२	१९, ९२, ५००/-
एकूण	२५६	३४, ०१, ४३२/-

विवरणपत्र क्रमांक - ६

माहितीचा अधिकार अधिनियम, २००५ मधील नियम १५ अन्वये राज्य मुख्य माहिती आयुक्त व राज्य माहिती आयुक्त यांच्या नियुक्तीची माहिती

राज्य मुख्य माहिती आयुक्त	नियुक्तीचा दिनांक
१) डॉ. सुरेश वि. जोशी	दिनांक १२ ऑक्टोबर, २००५.
राज्य माहिती आयुक्त	
१) श्री. विलास भा. पाटील	दिनांक २७ डिसेंबर, २००६.
२) श्री. विजय बा. बोरगे	दिनांक २७ डिसेंबर, २००६.
३) श्री. विजय वि. कुवळेकर	दिनांक ०८ फेब्रुवारी, २००७.
४) श्री. नवीन कुमार	दिनांक ०१ मार्च, २००८.
५) श्री. रामानंद तिवारी	दिनांक ०१ मार्च, २००८.
६) श्री. भास्कर त्रिं. पाटील	दिनांक २४ डिसेंबर, २००८.